

11. Лыскова В. Ю. Информационные поля в учебной деятельности [Текст] / В. Ю. Лыскова, Е. А. Ракитина // Информатика и образование. – 1999. – № 1. – С. 19-25.
12. Педагогические информационные технологии и картина мира в непрерывном образовании (Информологический аспект) [Текст] / под. ред. В. А. Извозчикова. – СПб., 1997. – 211 с.
13. Шрейдер Ю. А. Информационные процессы и информационная среда [Текст] / Ю. А. Шрейдер // НТИ. Сер. 2. – 1976. – № 1. – С. 3-6.
14. Эльконин Б. Д. Образовательное пространство как пространство развития [Текст] / Б. Д. Эльконин, И. Д. Фрумкин // Вопросы психологии. – 1993. – № 1. – С. 24-32.

МАКАРЕНКО Л. Л. Роль інформаційно-освітньої середовища в процесі формування інформаційної культури.

В статті розглядається роль інформаційно-освітньої середовища в процесі формування інформаційної культури майбутніх учителів технологій.

Ключові слова: інформаційна середовища, освітня діяльність, майбутні педагоги, інформаційна культура.

МАКАРЕНКО L. L. Role informatively and educational environment in the process of forming of informative culture.

In the article a role is examined informatively and educational environment in the process of forming of informative culture of future teachers of technologies.

Keywords: informative environment, educational activity, future teachers, informative culture.

Мен Мен
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ІМПРОВІЗАЦІЙНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

В статті розглянуто критерії та показники, які виявляють рівень сформованості музично-імпровізаційних умінь. Визначено супідрядність зазначених рівнів оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва України і Китаю імпровізаційними вміннями в процесі їх професійної підготовки.

Ключові слова: імпровізація, музична діяльність, критерії, показники, рівні, професійна підготовка, музично-слухові уявлення, теоретичні знання, практичні навички, музично-імпровізаційні вміння.

Інформаційно-технологічне XXI століття характеризується філософським переосмисленням ціннісних орієнтирів освітньої політики. Одним із факторів, які впливають на процес динамічних інновацій в освіті, є стійка тенденція до гуманізації вищої школи, задекларована законодавством України. Відповідно до Закону “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Державної національної програми “Освіта України XXI ст.”, законодавчих нормативно-правових актів Китаю, Закону “Про професійну освіту КНР”, Постанови ЦК КПК і Держради “Про поглиблення реформи освіти і всебічне стимулювання

якісних параметрів освіти” нагальним завданням сучасної освітньої системи є пошук якісно нових підходів до вирішення проблеми підготовки майбутнього вчителя. Модернізація педагогічної освіти зумовлена зростанням вимог до рівня фахової підготовки спеціалістів, який відповідає критеріям якості професійної освіти в єдиному міжнародному просторі.

Якісно новий підхід до вирішення проблеми підготовки майбутніх учителів України та Китаю передбачає формування творчої особистості, здатної адаптуватися і знаходити вихід з проблемних ситуацій, бути готовою до несподіваних поворотів під час їх вирішення, уміти обирати найбільш раціональний із усіх можливих шлях реалізації ідеї. Реформування суспільства в межах його духовно-морального оновлення спрямоване на формування в молоді таких якостей, як самодостатність, здатність до самореалізації, креативність, ініціативність та комунікативність. Істотний внесок у методику формування музично-імпровізаційних умінь на уроках музики у загальноосвітній школі та в установах дошкільної та додаткової освіти здійснили вітчизняні та зарубіжні учені (П. Видрін, Б. Бекмухамедов, Б. Брилін, К. Делла Поєтра, М. Калугіна, Л. Мун, В. Нікітін, В. Усачова, І. Одинокова, Р. Макміллан), у тому числі й науковці Китаю (У Меньхуа, Гоу Сяолі, Хе Хінь, Лю Цзінь).

Аналіз наукових досліджень дав змогу виявити певні суперечності між:

- новими соціальними потребами в підготовці майбутніх учителів музики та недооцінюванням творчого процесу в сучасній системі вищої мистецької освіти;

- актуальністю формування музично-імпровізаційних умінь у майбутніх учителів музики і традиційними репродуктивними позиціями у процесі його професійної підготовки;

- об'єктивними вимогами практики до оптимізації музично-імпровізаційної діяльності студентів і недостатньою розробленістю методичного забезпечення зазначеного процесу.

Вказані протиріччя, педагогічна значущість проблеми формування імпровізаційних умінь у студентів вищої школи, а також недостатній рівень дослідження окресленої проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження “Формування музично-імпровізаційних умінь у майбутніх учителів музики в Україні та Китаї”.

У сучасних умовах реформування суспільства важливим завданням системи освіти є формування особистості вчителя, який володіє системою знань і вмінь, що забезпечують можливість відтворювання, перекладання, слухового копіювання з аудіоносіїв, підбору акомпанементу за слухом, комбінування різних музичних текстів, складання багатоголосся. Професійна підготовка майбутнього вчителя музики передбачає зорієнтування різних

видів музичної діяльності на формування творчої особистості

Констатувальний експеримент нашого дослідження було проведено поетапно і з **метою** вирішення таких завдань:

- розробити критеріальний апарат дослідження з урахуванням компонентної структури музично-імпрровізаційних умінь;
- обрати методи діагностики та інтерпретувати дані, отримані в ході застосування різних діагностичних процедур;
- враховуючи результати педагогічного спостереження, відповідно до встановлених критеріїв та їх діагностичних показників, з'ясувати стан сформованості музично-імпрровізаційних умінь студентів.

Діагностика сформованості музично-імпрровізаційних умінь студентів здійснювалася на базі Державних закладів “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського” та “Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова” протягом 2011-2012 навчального року.

Констатувальний експеримент передбачав попередню пошукову роботу в університетах з метою визначення сформованості імпрровізаційних умінь студентів на заняттях з концертмейстерського класу та ансамблевого музикування; розробки методів діагностики; виконання основних констатувальних процедур; обробки отриманих даних і визначення кількісних показників сформованості музично-імпрровізаційних умінь загальної кількості студентів зазначених вищих педагогічних навчальних закладів.

Для реалізації головної мети констатувального експерименту – визначення стану сформованості музично-імпрровізаційних умінь студентів у педагогічних університетах – та відповідно до компонентної структури означених умінь було встановлено і науково обґрунтовано критерії оцінювання досліджуваного феномену.

Основними **критеріями** формування музично-імпрровізаційних вмінь вважаємо:

- мотиваційно-творчий;
- пізнавально-когнітивний;
- перцептивно-рефлексивний;
- процесуально-виконавчий.

Мотиваційно-емоційний критерій визначає рівень спрямованості студента на творчий аспект навчальної роботи, пов'язаної з внутрішнім ставленням студента до імпрровізаційної діяльності. Цей критерій включав такі *показники*:

- рівень залученості або відчуженості у творчий процес;
- рівень активності або пасивності у ході виконання творчих завдань;
- рівень задоволеності або незадоволеності від процесу і результатів творчої діяльності.

Пізнавально-когнітивний критерій спрямований на виявлення кількісного і якісного рівня знань і вмінь теоретичного і практичного рівнів, що сприяють успішному формуванню музично-імпрровізаційних умінь.

До пізнавально-когнітивного критерію ми уналежнюємо такі *показники*:

- ґрунтовність теоретичних знань і практичних умінь гармонізації мелодії, транспонування, техніки акордових замінів;
- досконалість навичок музичного цитування, транспонування та побудови модуляційних переходів;
- якість володіння системою графічної фіксації музичного матеріалу.

Перцептивно-рефлексивний критерій передбачає визначення умінь, пов'язаних з реалізацією музично-слухових уявлень в музичній інтонації засобами емпатії, передбачення як динаміки розвитку музичного тексту, так і очікувань слухача або намірів учасників ансамблевого виконавства, коригування на основі рефлексії порушень у кодуванні музичної думки.

Цей критерій характеризується такими *показниками*:

- якість інтонаційного втілення музично-слухових уявлень;
- ступінь оволодіння антиципаційними уміння;
- міра музичної реакції.

Творчо-виконавчий критерій насамперед визначає механізми відтворення звукоідеалу імпрровізації і характеризується такими *показниками*:

- якість володіння респонсорними формами музикування;
- рівень розвиненості музично-виконавчої ініціативи;
- міра психоемоційного комфорту в ситуаціях непередбаченості, або ресурсного стану.

Для виявлення рівня реалізації виділених критеріїв, які, на нашу думку, є основоположними при формуванні імпрровізаційних умінь, пропонуємо трибальну шкалу оцінювання результатів анкетування, опитування, бесід, виконання студентами творчих завдань.

Бал "3" відповідав високому рівню сформованості імпрровізаційних умінь і передбачав:

- високий рівень залученості, активності, задоволеності процесом виконання творчо-імпрровізаційних завдань;
- володіння теоретичними знаннями функціональних ладових, тональних, гармонійних, формотворчих побудов;
- володіння основними фактурно-стильовими та жанровими музичними моделями;
- володіння навичками цитування відомого музичного тексту у процесі імпрровізації;
- уміння графічно відобразити особливості музичного тексту, його структуру;
- навички запам'ятовування за слухом музичного періоду і його

подальше транспонування у тональності різного співвідношення;

– уміння переконливо передати музично-слухові уявлення за допомогою музичної інтонації;

– володіння всіма респонсорними формами музикування (внутрішній, міжжансамблевий міжінтонаційних діалоги, діалог зі слухачем тощо);

– володіння 20-30 видами стандартів мелодійного і гармонійного оспівування;

– навички поперемінного продовження імпровізованого тексту;

– володіння навичками повної імпровізації акомпанементу або другої партії фортепіано на заданий (виконуваний партнером по ансамблю) музичний текст (без підготовки);

– наявність миттєвої музичної реакції;

– потреба прояву музично-виконавської ініціативи;

– відчуття емоційного комфорту в ситуації спонтанної музичної творчості.

Бал “2” – середній рівень сформованості імпровізаційних умінь, який передбачав:

– залученість або частковий прояв творчої самостійності, активності;

– знання теоретичних основ курсів “Гармонія”, “Сольфеджіо”, уміння їх практично застосовувати в гармонізації чи аранжуванні на запропоновану тему;

– навички моделювання та варіювання типів акомпанементу;

– наявність на слуховиховному рівні музичних стандартів (класичних, естрадних та джазових), але відсутність навичок їх цитування у контексті виконання імпровізації;

– володіння навичками транспонування у тональності тонового та напівтонового співвідношення;

– уміння передати слухові уявлення найпростішими способами музичної гармонізації й інтонування;

– володіння однією або двома респонсорними формами музикування (наприклад, міжжансамблевий або інтонаційний діалог);

– стабільне володіння 5-10 стандартами мелодійного і гармонійного оспівування;

– володіння навичками часткової імпровізації акомпанементу або другої партії фортепіано (з попередньою підготовкою, однак без традиційної фіксації музичного тексту);

– відсутність музичної ініціативи, однак виключення “помилки” у звуковеденні;

– відчуття емоційного комфорту під час виконання тільки за можливості попереднього обмірковування і підготовки до виконання імпровізації;

– часткове володіння теоретичними знаннями або невміння їх

практично застосовувати;

- невміння об'єднувати різні музичні цитати єдиним тональним планом;
- навички запам'ятовування невеликих музичних фраз;
- нестабільність музичної реакції;
- наявність музично-слухових уявлень, але невміння їх передачі засобами музичної інтонації;
- володіння декількома шаблонами звукових або акордових послідовностей;
- незначні навички підбору акомпанементу за слухом;
- прояв інтересу до ансамблевого музикування, але відсутність навичок його практичного впровадження;
- наявність емоційного комфорту лише у випадку виконання музичних заготовок.

Бал "1" – низький рівень сформованості імпровізаційних вмінь, що передбачає:

- пасивність і невдоволеність при залученні до виконання вправ імпровізаційного характеру;
- відсутність у студентів стабільних теоретичних знань;
- володіння одним чи двома типовими стилями акомпанування;
- неможливість запам'ятати за слухом музичну фразу (а лише її фрагмент або інтонацію);
- відсутність творчої фантазії, володіння примітивними музично-слуховими уявленнями;
- скутість при музичному варіюванні або підборі акомпанементу за слухом;
- прояв музичної реакції лише після підказки збоку.

Для виявлення рівнів сформованості музично-імпровізаційних умінь, ми орієнтувалися на дослідження І. В. Овчарова, у яких автор визначає ієрархічно супідрядні рівні й етапи освоєння студентами мистецтва імпровізації [4]. До них автор уналежнює такі три рівні виконавсько-імпровізаційних умінь: творчий (наслідувальний) або стандартно-традиційний рівень, що передбачає варіаційні, комбінаторні форми зміни музичного матеріалу, добір за слухом гармонійного супроводу, варіаційну зміну мелодійного звуковедення; нестандартний (індивідуальний, оригінальний) рівень, який ґрунтується на використанні елементів власної музичної мови і прийомів виконання, віртуозності, стильовій і жанровій оригінальності; композиторський (самобутній, імпровізаційно-масштабний) рівень визначається високим рівнем професіоналізму, готовністю до повної публічної імпровізації, умінням установлювати контакт зі слухачем, виражати у своєму виконанні художньо-смыслову концепцію.

Дворівневу структуру продукту музично-імпровізаційної діяльності

пропонує Еміль Кунін. Наголошуючи на різниці між двома виділеними рівнями, автор зауважує, що за всіма елементами макромови закріплені свої чіткі й однозначні символи, що утворюють систему нотного запису. Елементи макромови чіткі, зрозумілі й можуть бути проаналізовані. Мовні закономірності макромови викладені у підручниках, довідниках, педагогічній літературі, викладаються в музичних навчальних закладах і є предметом музичної грамоти” [1]. Мікромова утворює другий, прихований, план музики, значення якого для слухача є не меншим, а часом навіть більшим, аніж вплив макромови.

Елементи мікромови, підкреслює Е. Кунін, не мають чітких позначень, майже не піддаються вивченню і навчанню, залишаючись елементом природних здібностей людини – її талановитості. Так, мікрозміни висоти звуку в межах півтону використовуються виконавцем як засіб виразності, а ритмічні мікровідхилення – для створення художнього ефекту. Автор зазначає, що в межах мікромови можна говорити “лише про певні “якості” звуку або відтвореного образу, про такі важковисловлювані вербально характеристики, як “сонячність”, “яскравість”, “прозорість” або “млосність”” [1].

Вищевказані ієрархічно супідрядні *рівні оволодіння музично-імпрровізаційними вміннями*, дають підстави виокремити нам власні рівні:

- механічний;
- творчий;
- концептуально-творчий.

Механічний рівень оволодіння студентами музично-імпрровізаційними вміннями передбачає опанування варіаційних та комбінаторних форм імпрровізування, а також використання фактурних різновидів супроводу.

Творчий рівень передбачає наявність у студентів умінь передавати засобами музичної мови стильові, жанрові чи найприкметніші особливості музичного образу в масштабі окремого фрагмента музичного тексту. Цей рівень також вимагає використання власних художньо-виконавських та технічних прийомів або індивідуальної манери створення імпрровізаційного твору.

Концептуально-творчий рівень оволодіння студентами музично-імпрровізаційними вміннями визначається певним ступенем професіоналізму, готовністю до спонтанної імпрровізації, яка виражає його художньо-смыслову концепцію.

Варто додати, що умовність переходу з одного рівня на іншій пов’язана з динамікою оволодіння студентами навичками й вміннями імпрровізаційного виконавства, ступенем розвитку імпрровізаторських здібностей, а також доцільністю настанов і орієнтирів, запропонованих студентам у процесі навчання.

Кожний рівень оволодіння імпровізаційними вміннями відповідає визначеному нами етапові їх формування.

Узагальнюючи вищевказане ми робимо наступні висновки:

1-до критеріїв формування музично-імпровізаційних умінь ми віднесли: мотиваційно-творчий; пізнавально-когнітивний; перцептивно-рефлексивний; процесуально-виконавчий критерії.

2-розроблений критеріальний апарат дозволив спроектувати високий – концептуально-творчий, середній – творчий та низький – механічний рівні сформованості музично-імпровізаційних умінь у студентів музикантів педагогічних вузів.

Використана література:

1. Кунин Э. Импровизация – взгляд изнутри и взгляд снаружи [Электронный ресурс] / Э. Кунин. – Режим доступа: http://www.all-2music.com/kunin_improviz.html
2. Мальцев С. Нотация и исполнение / С. Мальцев // Мастерство музыканта-исполнителя. – М. : Сов. композитор, 1976. – Вып. 2. – С. 68-104.
3. Мун Л. Н. Импровизация как вид творческой деятельности в теории и практике музыкального образования : дисс. ... канд. пед. наук : спец.: 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования / Л. Н. Мун. – Москва, 2001. – 171 с.
4. Овчаров И. В. Импровизация в музыке: сущность, структура, методы формирования и профессионального совершенствования в процессе музыкальных занятий (на материале учебной работы в классах эстрадно-джазового искусства) : автореф. дисс. на соискание учёной степени канд. пед. наук : спец.: 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / Игорь Владимирович Овчаров. – Белгород, 2011. – 34 с.

МЕН МЕН. Опытно-экспериментальная работа по формированию музыкально-импровизационных умений у будущих учителей музыкального искусства.

В статье рассмотрены критерии и показатели, которые выявляют уровень сформированности музыкально-импровизационных умений. Определено сопряжение отмеченных уровней овладения будущими учителями музыкального искусства Украины и Китая импровизационными умениями в процессе их профессиональной подготовки.

Ключевые слова: *импровизация, музыкальная деятельность, критерии, показатели, уровни, профессиональная подготовка, музыкально-слуховые представления, теоретические знания, практические навыки, музыкально-импровизационные умения.*

MEN MEN. Experience experiment work on forming of musically-improvisation abilities for future teachers of musical art.

Criteria and indexes which expose the level of formed of musically-improvisation abilities are considered in the article. The interface of the noted levels of capture the future teachers of musical art of Ukraine and China is certain by improvisation abilities in the process of their professional preparation.

Keywords: *improvisation, musical activity, criteria, indexes, levels, professional preparation, musical auditory presentations, theoretical knowledges, practical skills, musically-improvisation abilities.*